

Utbredningskartor för hökfibblor i södra Götaland

I. Skogsfibblor

För den som är intresserad av växtgeografi är utbredningskartor alltid högtintressanta. Även om man inte vet det minsta om hur en viss art ser ut så kan en utbredningskarta ge information om artens ekologi, ursprung och historia. Omvänt kan utbredningskartor för välkända arter ge insikter om naturförhållandena i en landsända som man aldrig besökt. En utbredningskarta stimulerar dessutom alltid till fortsatt sökande: ”titta, den arten skall finnas här-omkring, den måste jag hitta!”, eller ”om den arten finns där så borde jag kunna hitta den här också!”. Kanske kan de kartor som presenteras här väcka någons tankar och intresse. I ett kommande häfte presenteras kartor för klipp- och hagfibblor.

TEXT: TORBJÖRN TYLER

De sydsvenska hökfibblearternas utbredning är egentligen ganska välkänd, men ändå inte. I våra offentliga herbarier finns mer material av dessa arter än av många mycket vanligare arter, men fibble-skåpen brukar alltid höra till herbariernas dammigaste och ofta är ordningen i dem närmast obefintlig. Ändå vill jag påstå att dessa arter är mycket intressanta.

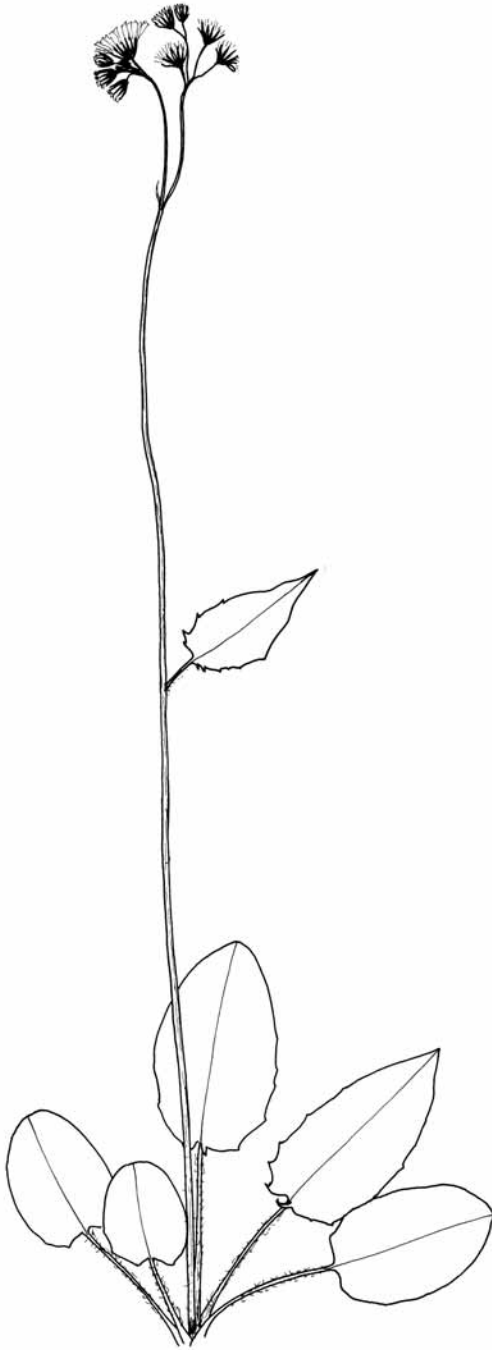
Generellt om utbredningarna

Enligt Tyler (1998) har 54 olika arter vilda skogsfibblor påträffats i landskapen Skåne, Halland, Blekinge, Småland och Öland. Av dessa är 47 något så när vittspridda och väldefinierade och för dem har jag sammanställt utbredningskartor som presenteras här. Inom området är artantalet störst kring Vättern och på småländska höglan-

det. I sydvästra Götaland är artantalet lågt och avtar mycket snabbt mot söder medan artrikedomen är betydligt större längs ostkusten, även om det även här tycks bli artfattigare ju längre söderut man kommer. Även bland de enskilda arterna så har majoriteten en mer eller mindre tydlig nordöstlig utbredning i södra Götaland. Många arter är inskränkta till Vätterbygden eller nordöstligaste Småland medan endast en art är unik för Halland. Emellertid finns det också arter med helt unika utbredningstyper och ingen utbredning är helt lik den andra. Majoriteten av de här karterade arterna har sitt utbredningscentrum i Mellansverige och flertalet är endemiska för Skandinavien (finns bara här). Men det finns även några arter med en större utbredning i Nordeuropa liksom en art som inte är känd från någon lokal utanför området. Flertalet arter har således sin sydgräns i södra Götaland.

Svagheter i materialet

Tyvär är den information som finns ojämnt fördelad i såväl tid som rum varför kartorna kan ge en något missvisande bild. För det första är de flesta uppgifter bortåt hundra år gamla och med tanke på allt som har hänt med vår floras sammansättning under 1900-talet så är det vanskligt att utifrån sådana uppgifter säga något säkert om arternas utbredning idag. De flesta skogsfibble-arter växer i öppen, relativt närings- och basrik skogsmark: öppna ängsgranskogar, lövängar och grönstensbranter. Det finns därför all anledning att misstänka att många arter drabbats hårt av sentida igenväxning, skogsbruk och försurning. Några arter tycks vara mer ogräsartade och uppträder idag ofta på till exempel

Hieracium pellucidum. Ur: Schou, J. C. 2001. Danmarks Høgeurter [Danish *Pilosella* and *Hieracium*]. – AAU Reports 41, Århus.

vägskårningar men det finns också åtskilliga till synes kulturskyende arter varav jag inte sett någon enda modern insamling.

Ett annat problem är ojämnheter i insamlingsintensitet. Bäst utforskade är Skåne, där skogsfibblor är mycket sällsynta, och Vätterbygden där det finns väldigt många arter att samla. I delar av Småland, liksom i Blekinge och på Öland är nästan alla fynd koncentrerade till vissa socknar medan uppgifter helt saknas från angränsande socknar. Enligt kartorna saknas skogsfibblor nästan helt i Halland och i syvästra Småland men det är troligen inte helt sant. Visst är skogsfibblor ovanligare här men jag tror säkert att det skulle gå att hitta ganska många lokaler om bara någon hade letat. Enligt Georgson m.fl. (1997) har skogsfibblor noterats i nästan hälften av Hallands inventeringsrutor men det finns inte mer än ett tiotal belägg i de av mig genomgångna herbarierna. Om Georgsons uppgifter är riktiga måste det således finnas åtminstone en art som är vanlig i Halland utan att det framgår av mina kartor, frågan är bara vilken!

Det finns alltså all anledning att samla fibblor varhelst de än påträffas i området och jag lovar att med glädje och stort intresse granska allt material som kan tänkas komma att komplettera mina utbredningskartor.

Frågor kring utbredningarna

Utbredningskartor väcker alltid många frågor och särskilt gäller det kanske kartor som visar små och inskränkta utbredningar. När och var har dessa arter uppkommit och varför har de fått den utbredning de har? Det stora antalet hökfibblorarter som är endemiska för Skandinavien kan rimligen endast förklaras med att dessa arter uppkommit här sedan den senaste istiden. Återstår då att förklara varför många arter fortfarande har ett så litet utbredningsområde. Anledningen härtill kan vara att dessa arter uppkommit i allra senaste tid och att utbredningens storlek generellt sett återspeglar hur lång tid som förflutit sedan artens uppkomst. Alternativt kan man tänka sig att dessa arter har relativt dålig spridningsförmåga och att utbredningen därför

främst bestäms av artens möjlighet att sprida sig från den lokal där den först uppkommit. Om så är fallet borde dagens utbredningar kunna säga oss något om vilka spridningsvägar som funnits i äldre tiders landskap – kunskaper som kanske även skulle kunna tillämpas på andra arter som invandrat hit och spridit sig. Huruvida det förhåller sig så är svårt att bevisa. Det finns dock en hel del som tyder på att dessa arter har en högst begränsad spridningsförmåga. Flertalet av de skogsfibblearter som kom hit med utländskt gräsfrö för omkring hundra år sedan har inte alls lyckats sprida sig utanför de parker där de en gång hamnade. Man kan naturligtvis också tänka sig att arternas olika utbredning främst styrs av olika habitatkrav hos arterna. Men nog är det svårt att tänka sig att så många olika men ändå ytterst närbesläktade arter skall ha så skilda ekologiska anspråk att det kan förklara den uppsjö av olika utbredningstyper som hökfibblorna uppvisar.

Kommentarer till utbredningskartorna

På följande sidor presenteras utbredningskartor för alla arter som har en fast och väldokumenterad förekomst i Skåne, Blekinge, Halland, Småland och Öland. Utöver dessa finns det ett antal arter som i området endast påträffats någon enda gång eller vars status är oklar, samt ett relativt stort antal adventiva arter som endast påträffas i parker och liknande kulturmiljöer. De fyllda cirkelarna på kartorna motsvaras av uppgifter om förekomst som jag betraktar som säkra. Främst är det frågan om belägg som jag haft möjlighet att granska, men även ett mindre antal litteraturuppgifter i publikationer av erkänt kunniga hieraciologer har accepterats. Mina herbariegenomgångar omfattar LD och S samt Pehr Brahe-gymnasiets herbarium vid läns museet i Jönköping. Dessutom har jag granskat belägg insamlade under de pågående landskapsinventeringarna. Thomas Karlsson, John Christoffersson och Åke Rühling har även låtit mig gå igenom sina respektive privatsamlingar. Som cirklar med frågetecken har jag på kartorna markerat uppgifter som jag anser behöver ytterligare bekräftelse. Det

rör sig dels om litteraturuppgifter av annars trovärdiga författare men som på ett eller annat sätt förefaller märkliga, dels om herbariebelägg vars identitet eller lokalangivelse kan betvivlas.

I regel har endast ett fynd per socken markerats på kartorna varför de vanligaste arternas frekvens ej framgår fullt ut. Observera också att de flesta uppgifter härrör från 1900-talets första decennier varför dagens utbredning kan vara en annan. Uppgifter om utbredningen i övriga landet har hämtats från Johansson (1923) kompletterat med en del egna observationer i herbarierna. Landskapens förkortningar och inbördes ordning följer vad som används inom projekt Flora Nordica.

Alla här karterade arter finns beskrivna av Tyler (1998). Senare forskning har emellertid givit upphov till en hel del nomenklatoriska förändringar, särskilt vad gäller auktorsangivelserna, varför jag här passar på att ge fullständiga namn med auktorer för samtliga karterade arter. Bakgrunden till dessa namnförändringar beskrivs av Tyler (2000).

- H. acidotum* (Dahlst.) Johanss. Karta 1. Norrut till Upl, vanligast i öster.
- H. albobittatum* Dahlst. Karta 2. Spridda fynd norrut till Hvj men ej i alla landskap.
- H. aquiliceps* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss. Karta 3. Endast Ög.
- H. caesiiflorum* Almqu. ex Norrl. Karta 4. Norrut till TL.
- H. caliginosum* (Dahlst.) Dahlst. Karta 5. Gtl, Vg & Ög.
- H. canipes* (Almq. ex Stenstr.) Dahlst. Karta 6. Norrut till Mpd.
- H. canitosum* (Dahlst.) Dahlst. Karta 7. Vg, Ög & Srm.
- H. ciliatiflorum* Pugsley (*H. ciliatum* Almqu. i Tyler 1998). Karta 8. Norrut till Dlr.
- H. ciliatifforme* Dahlst. Karta 9.
- H. crassiceps* (Dahlst.) Dahlst. Karta 10. Norrut till NrK men ej Gtl.
- H. dentifolium* (C.G. Westerl.) Johanss. & Sam. (Inklusive *H. duplidens* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss.) Karta 11. Vg, Ög & NrK.

- H. eudaedalum* Stenstr. ex Dahlst. Karta 12.
Dls & Vrm, i en något avvikande men knap-
past artskild form.
- H. expallescens* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss.
Karta 13. Endast Ög.
- H. hjeltii* Norrl. Karta 14. Ojämnt spridd norr-
ut till Jmt.
- H. informe* (Stenstr.) Dahlst. Karta 15. Ojämt
spridd norrut till Jmt men saknas i de östra
landskapen.
- H. integratum* (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst.
Karta 16. Norrut till Jmt.
- H. lacerifolium* (Almq. ex Stenstr.) Dahlst.
Karta 17. Norrut till Hls.
- H. lepistoides* (Johanss.) Norrl. Karta 18.
Norrut till TL men ej Gtl.
- H. maculosum* (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst.
Karta 19. Norrut till Jmt.
- H. marginellum* (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst.
Karta 20. Norrut till Dlr men ej Gtl, vanli-
gast i väster.
- H. morulum* (Dahlst.) Dahlst. Karta 21.
Ojämnt spridd norrut till TL.
- H. mundulum* (Dahlst.) Johanss. & Sam. Karta
22. Ög & Nrk.
- H. obliquifolium* (Dahlst.) Dahlst. ex Johanss.
Karta 23. Endast Ög.
- H. oistophyllum* Pugsley. (= *H. sagittatum*
(Lindeb.) Lindeb. ex Dahlst. i Tyler 1998).
Karta 24. Norrut till Dlr. Liksom Tyler
(1998) inkluderar jag här *H. lanuginosum*
(Lönnr. ex Dahlst.) Johanss. i *H. oistophyllum*.
Dessa taxa är inte identiska men väl mycket
svåra att konsekvent skilja åt. *H. lanuginosum*
är det äldsta namnet, men här behåller jag
tillsvidare det internationellt accepterade *H.*
oistophyllum.
- H. orbicans* (Almq. ex Stenstr.) Dahlst. Karta
25. Norrut till Jmt.
- H. panaeolum* Dahlst. Karta 26. De östra land-
skapen norrut till Upl.
- H. pellucidum* Laest. Se bild! Karta 47. Norrut
till TL.
- H. pendulum* (Dahlst.) Dahlst. Karta 27.
Mycket ojämnt spridd norrut till TL.
- H. persimile* (Dahlst.) Dahlst. Karta 28. Norrut
till Gst men ej känd från Gtl och de västligas-
te landskapen.
- H. praetenerum* Almq. ex Dahlst. Karta 29. Ög
– TL.
- H. prolixum* Norrl. Karta 30. Vg–Vb.
- H. psepharum* (Dahlst.) Sam. Karta 31. Ojämnt
spridd i de östra landskapen norrut till Mpd.
- H. pycnodon* Dahlst. Karta 32. Bh, Vg & Ög.
- H. sarcophyllum* (Stenstr.) Dahlst. Karta 33.
Bh–Dlr.
- H. scandinaviorum* (Zahn) Johanss. Karta 34.
Norrut till Dlr.
- H. serratifrons* Almq. ex Dahlst. Karta 35. De
östra landskapen från Vg till Gst.
- H. sinuosifrons* (Almq. ex Dahlst.) Dahlst.
Karta 36. De östra landskapen norrut till Hls.
- H. sparsidens* Dahlst. Karta 37. Vg–Dlr men ej
Vrm. Jämför även kommentar under *H. variicolor*.
- H. stenolepis* Lindeb. Karta 38. Norrut till TL.
- H. stenstroemii* (Dahlst.) Dahlst. Karta 39.
Norrut till Jmt men sällsynt eller saknas i de
östligaste landskapen.
- H. subciliatum* (Dahlst.) Dahlst. Karta 40. Vg
& Ög.
- H. sublividum* (Dahlst.) Johanss. Karta 41. Gtl,
Vg & Ög.
- H. subulatidens* (Dahlst.) Johanss. Karta 42. Ög
& Gtl samt Stockholms stad dit den sanno-
likt kommit i sen tid. Detta är områdets över-
lägset vanligaste art; på Öland och i delar av
östra Småland utgör denna mer än 75 % av
alla skogsfibblor. Förefaller dessutom vara på
snabb spridning väster- och söderut.
- H. tenebricosum* (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst.
Karta 43. Norrut till Upl men ej känd från
Bh & Gtl.
- H. triangulare* (Almq.) Dahlst. Karta 44.
Norrut till TL men vanligast i öster.
- H. unctiusculum* (Johanss.) Johanss. & Sam.
Karta 45. Vg & Ög.
- H. variicolor* (Dahlst. ex Stenstr.) Dahlst. Karta
46. Uppgiven från flertalet landskap norrut
till Upl men det förefaller som om flera väl
skilda former innefattats under detta namn.

Typmaterialet från Värmland är väl skilt från de här karterade förekomsterna och tycks stå nära *H. sparsidens*. Den inom detta område förekommande formen är även vanlig på Gotland och förekommer därutöver åtminstone i Ög.

Citerad litteratur

- Georgson, K. 1997. Hallands flora. – SBT-förlaget.
 Johansson, K. 1923. Växtgeografiska spörsmål rörande den svenska *Hieracium*floran. – Svensk Bot. Tidskr. 17: 175–214.
 Tyler, T. 1998. Hag-, skogs- och klippfibblor i södra Götaland. – Lunds Botaniska Förening, Medlemsblad 1998: 2 [kan erhållas för 20 kr + porto från LBF:s arkivarie: Britt Snogerup, Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund; e-post: britt.snogerup@sysbot.lu.se].
 Tyler, T. 2000. Nomenclature and lectotypification of south Swedish *Hieracium* species. – Nord. J. Bot. 20: 93–103.

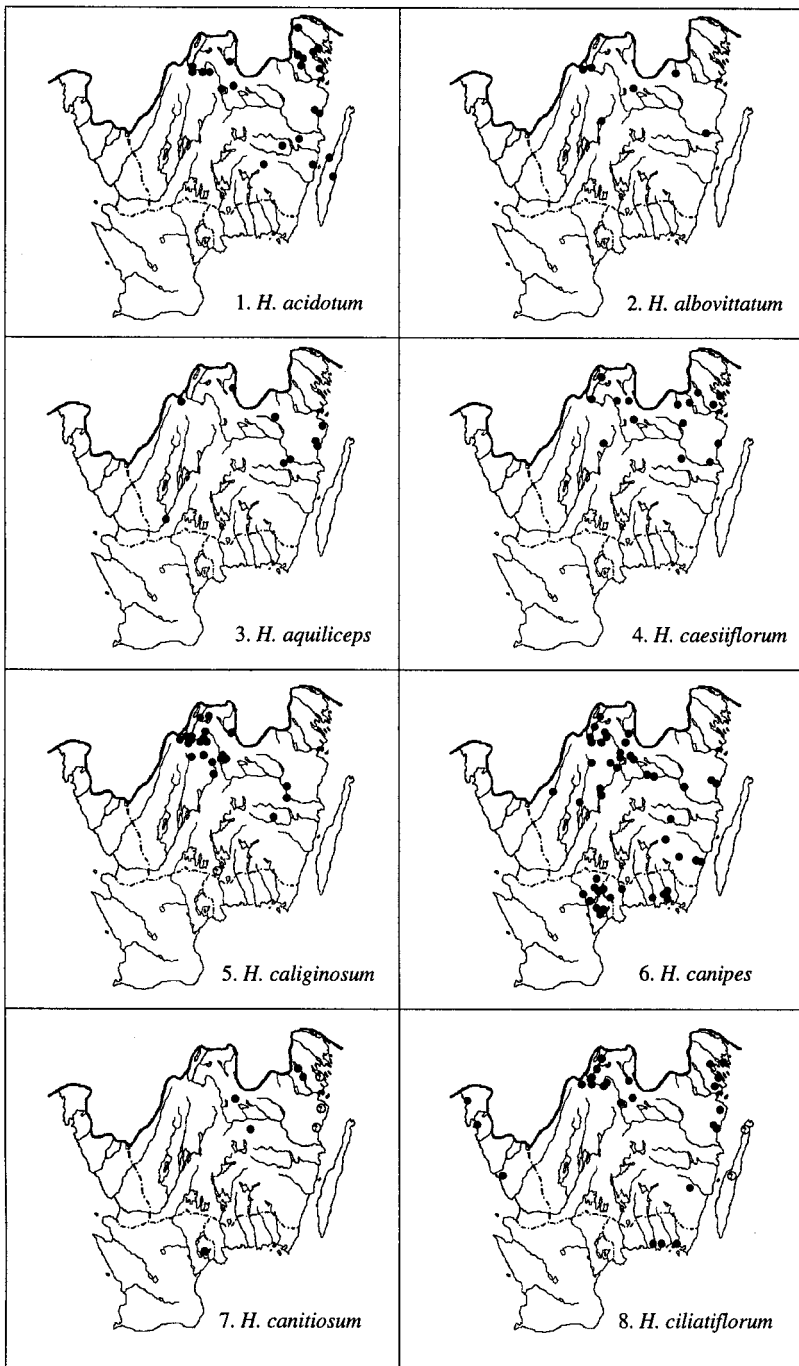
Torbjörn Tyler är 28 år och doktorand i systematisk botanik i Lund. Hans huvudsakliga intresseområden är växtgeografi och fibblor. Några av de växtgeografiska frågeställningarna rör växters inomartsvariation och spridning över stora geografiska avstånd. Inom fibbleforskningen försöker han framför allt återuppväcka kunskapen om Sveriges hag- och skogsfibblor och deras utbredning. Torbjörn är också engagerad i projekt Skånes Flora och Lunds Botaniska Förening.

Adress: Ekologiska institutionen, Avdelningen för systematisk botanik, Lunds universitet, Ö. Vallgatan 20, 223 61 Lund
 E-post: torbjorn.tyler@sysbot.lu.se

ABSTRACT

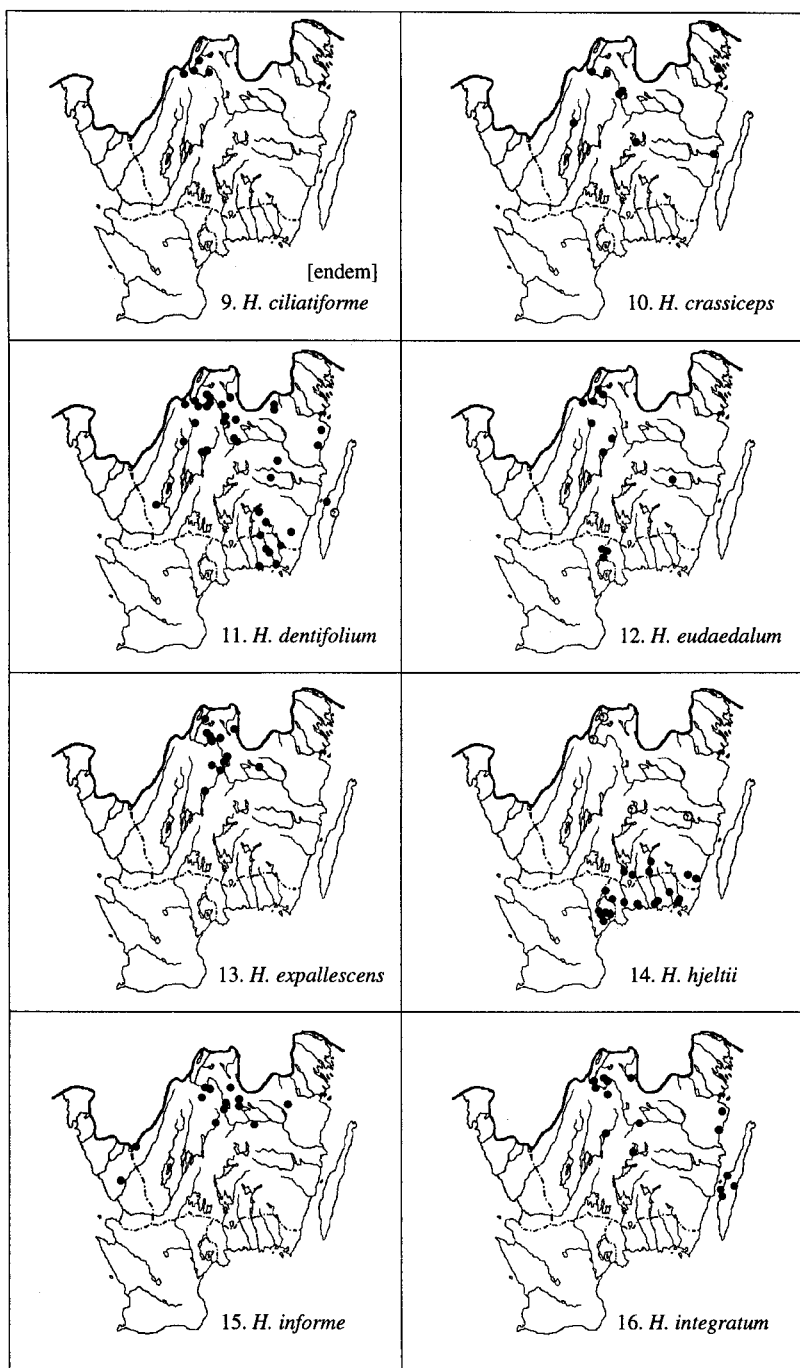
Tyler, T. 2002. Utbredningskartor för hökfibblor i södra Götaland. I. Skogsfibblor. [Distribution maps for south Swedish microspecies of *Hieracium*. I. *H. sect. Hieracium*.] – Svensk Bot. Tidskr. 96: 18–28. Uppsala. ISSN 0039-646X.

The distribution of 47 species in the south Swedish provinces of Skåne (Scania), Halland, Blekinge, Öland and Småland has been mapped. Most of these species are endemic to central Fennoscandia and many reach their southern distribution limits in the investigated area. However, there are also some local endemics as well as some species with a wider North European distribution. Within the area, the number of species shows a regular decline from the north-easternmost parts. Most of these species are considered to have evolved *in situ* since the last glaciation. Their present-day more or less delimited distributions may be caused by limited dispersal ability, recent origin, or a combination of both.

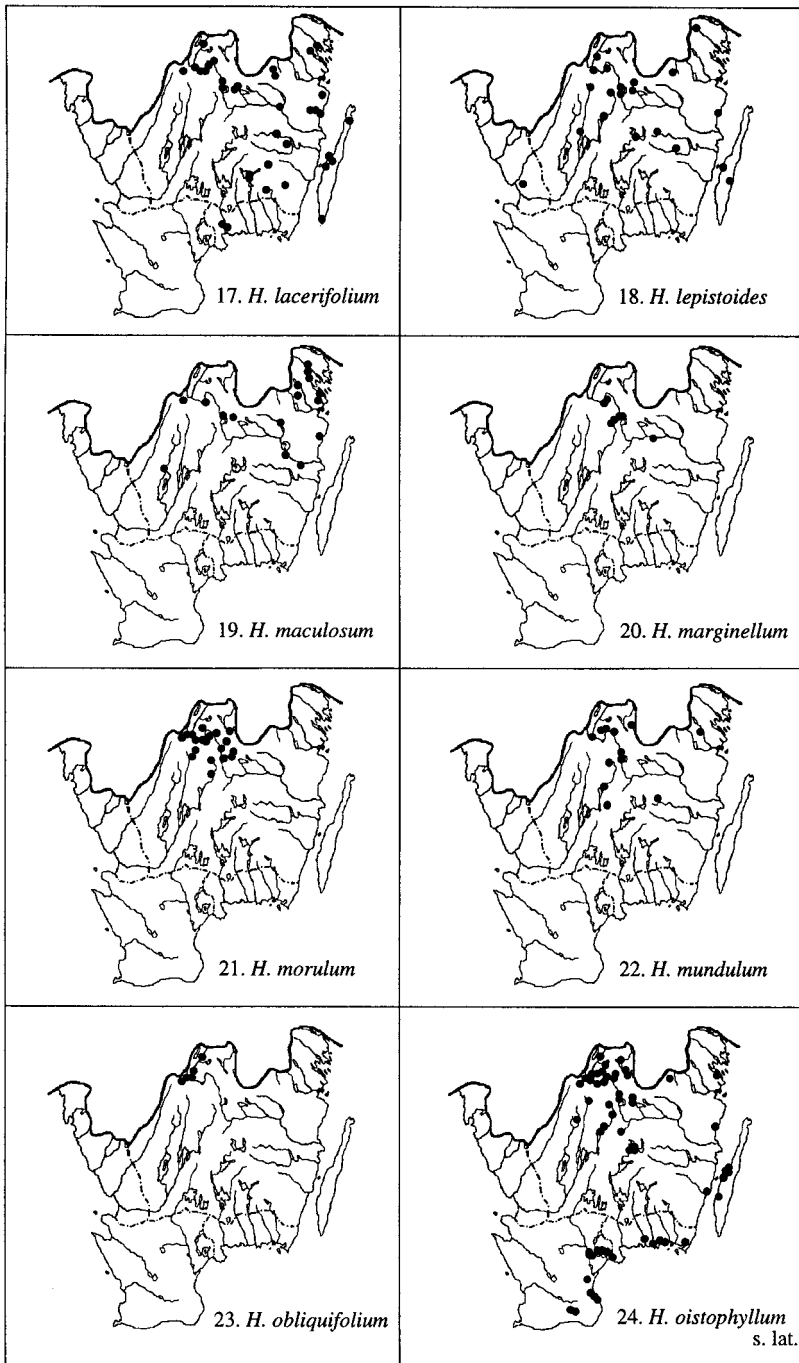
Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofyllda cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.

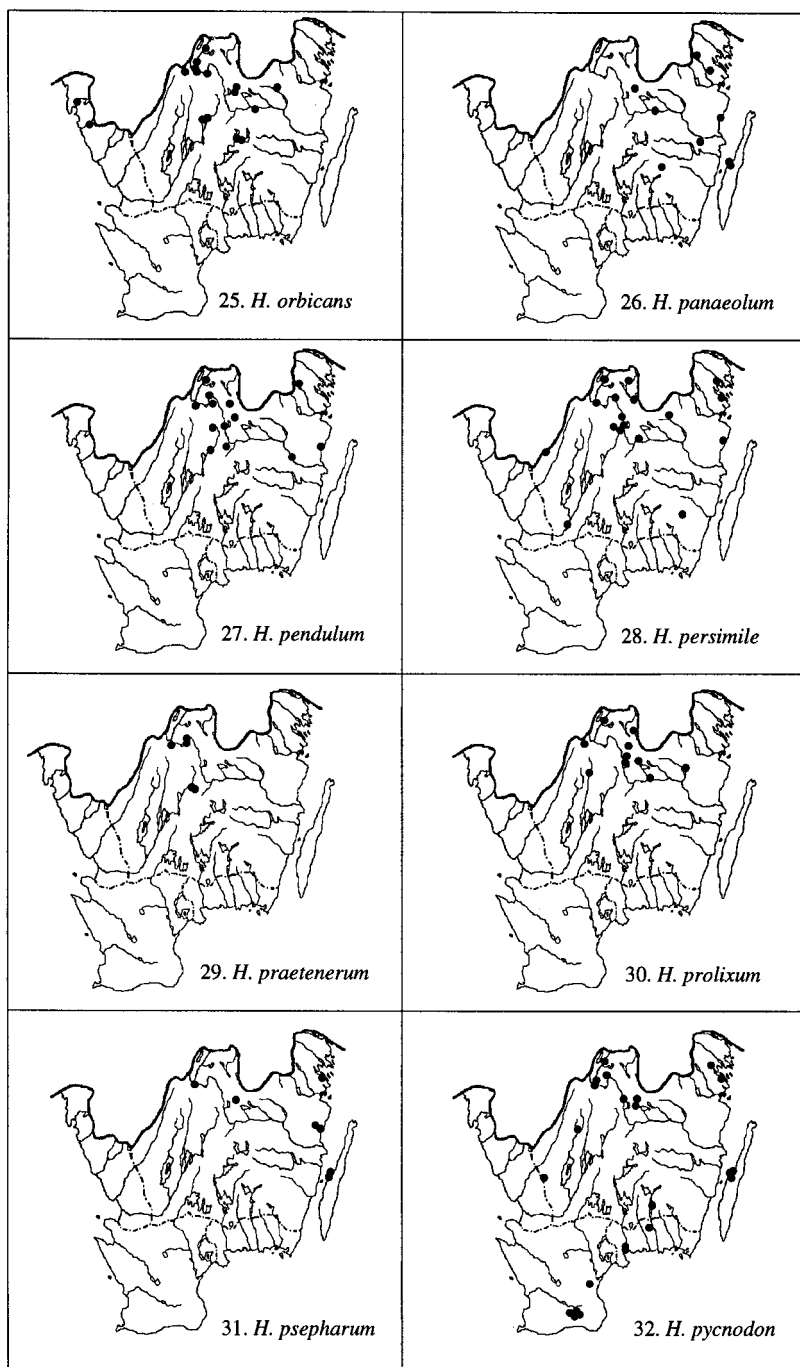
Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofyllda cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.

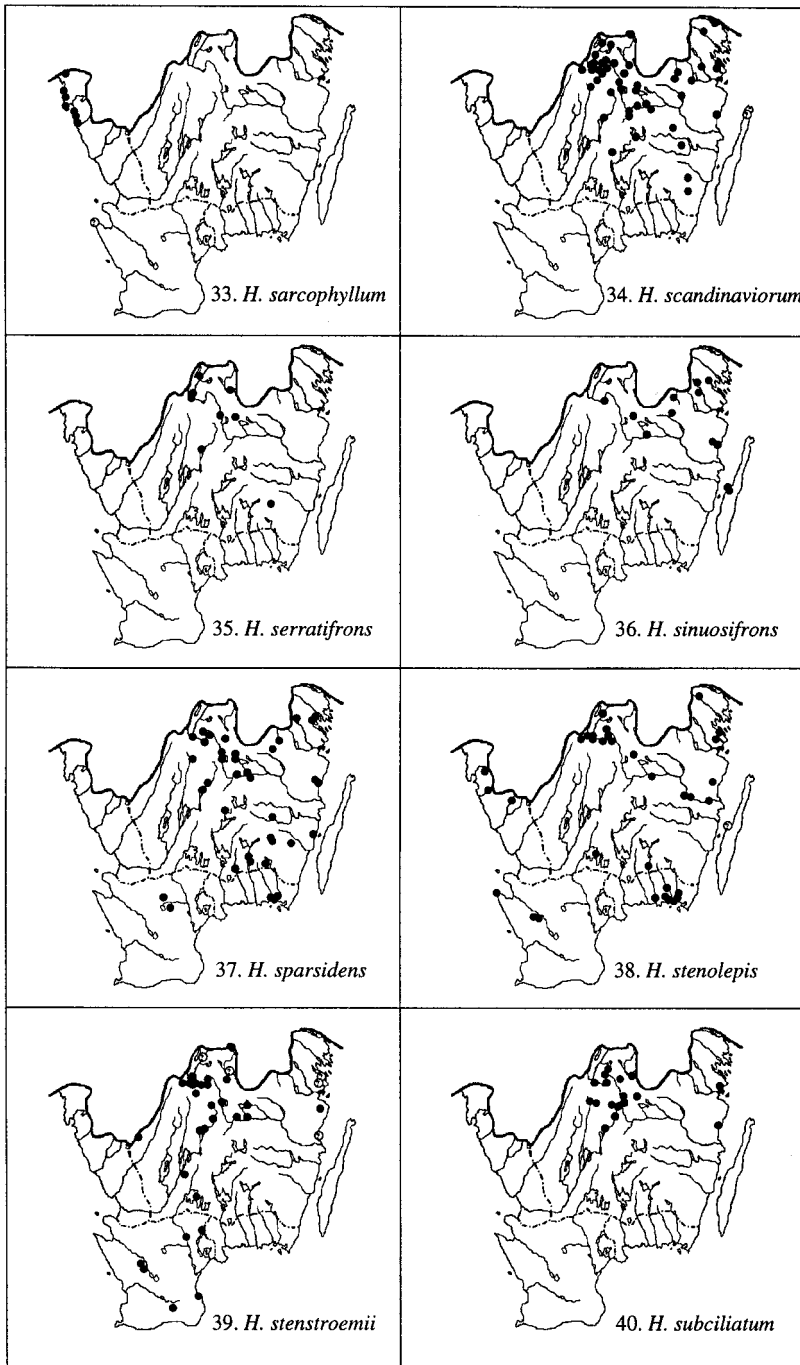
Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofyllda cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.

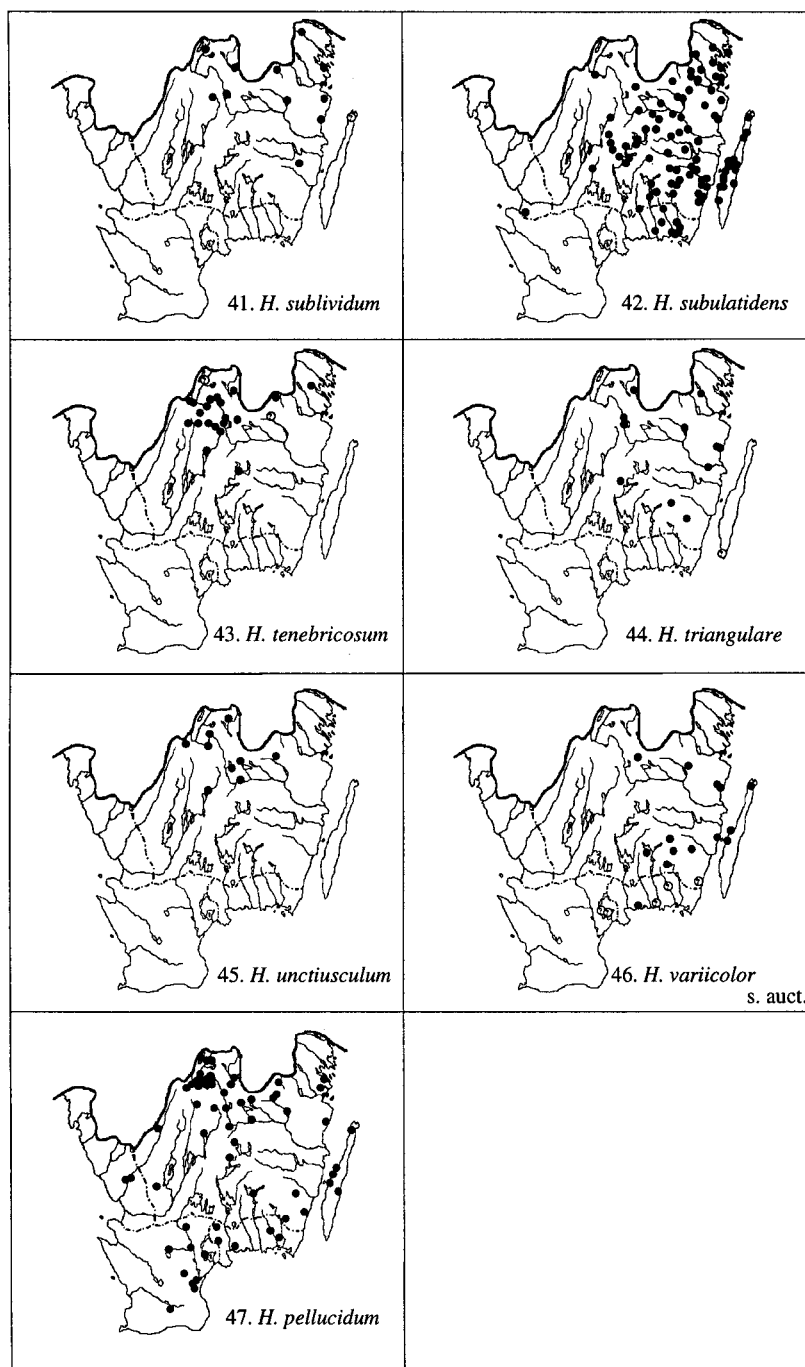
Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofyllda cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.

Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofyllda cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.

Utbredningskartor för sydsvenska skogsfibblor *Hieracium* sect. *Hieracium*. Fyllda cirklar betecknar säkra uppgifter medan ofylla cirklar med frågetecken betecknar uppgifter som behöver bekräftas.

Distribution maps for *Hieracium* sect. *Hieracium* in south Sweden. Localities marked with filled circles represent reliable information while localities with open circles need confirmation.